Tutkitun tiedon puolesta

Tuija Saresma & Sanna Karkulehto

Vuosi 2021 on tutkitun tiedon teemavuosi. Teemavuosi on opetus- ja kulttuuriministeriön, Suomen Akatemian ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan yhteishanke. Sen toteuttamisesta vastaa laaja yhteistyöverkosto, jossa on jäseniä yliopistoista, ammattikorkeakouluista ja tutkimuslaitoksista kulttuurialan toimijoihin, elinkeinoelämän edustajiin ja ammattiliittoihin. Teemavuoden tavoitteena on korostaa tutkitun tiedon näkyvyyttä ja saavutettavuutta sekä edistää tutkitun tiedon parissa toimivien yhteistyötä.

Teemavuoden ajoitus voisi tuskin olla otollisempi. Salaliittoteorioiden, valeuutisten ja vaihtoehtoisten faktojen häiritessä julkista keskustelua ja hämmentäessä ihmisten mieliä on yhä tärkeämpää muistuttaa tieteellisen, tutkimusperustaisen tiedon merkityksestä. On myös syytä teroittaa tieteellisen tiedon erityislaatua ja sitä, mikä erottaa sen kokemuspohjaisesta asioiden hahmottamisesta. Tieteellinen tieto on perusteltua, ja se rakentuu testatuille tosiasioille. Tutkittu tieto ei palaudu yksittäisten ihmisten kokemuksiin. Tietoa tuotetaan keskustellen aiemman tutkimuksen kanssa. Sitä arvioidaan itsekriittisesti, ja se on jatkuvan vertaisarvioinnin sekä täydentämisen, täsmentämisen ja korjaamisen alaista. Tieteellinen tieto on julkista, se on avointa myös kyseenalaistamiselle, eikä se väitä olevansa lopullinen tai kiistaton totuus.

Viime aikojen tapahtumat tuntuvat kyseenalaistavan tutkitun tiedon. QAnonin ja rokotevastaisuuden kaltaisten ilmiöiden ylirajainen luonne ja nopea, tartunnanomainen leviäminen ulottuvat myös Suomeen. Tieteellisen seuran puheenjohtajina seuraamme tällaista akateemisen tiedon sivuuttavaa kehitystä huolestuneina. Sukupuolentutkimuksen seuran puheenjohtajina olemme myös tuskallisen tietoisia siitä, että Keski- ja Etelä-Euroopassa leviävä taantumuksellinen, sukupuolijärjestyksen kahdelle, toisilleen vastakkaiselle sukupuolelle perustuvaksi ymmärtävä, heteronormatiivista ydinperhettä ainoana hyväksyttävänä perhemuotona pitävä, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt tuomitseva anti-gender-liikehdintä kritisoi juuri sukupuolentutkimusta ”gender-ideologian” lietsomisesta.

Anti-gender-liikehdintä liittyy oikeistopopulismiin. Unkarissa on jo todistettu, miten autoritaarinen populismi voi jyrätä akateemisen vapauden. Maan vallanpitäjät ottivat Central European Universityn ja erityisesti sen sukupuolentutkimus-oppiaineen hampaisiinsa, riepottelivat sitä aikansa ja pakottivat sitten koko yliopiston ulos maasta. Aiemmin Budapestissa toiminut CEU löysi uuden kodin Wienistä. Hyökkäys sukupuolentutkimusta ja naisten oikeuksia vastaan jatkuu silti Unkarissa.

Suomessa tiede nauttii vuoden 2019 Tiedebarometrin mukaan suomalaisten vahvaa luottamusta, joskin luottamuksen määrässä on suuria vaihteluita vastaajien puoluekannan mukaan. Parhaimmillaan jopa yhdeksän kymmenestä suomalaisesta luottaa kuitenkin tieteeseen.

Emme silti voi tiedemyönteisyyteemme vedoten ajatella, ettei Unkarin kaltaista kehitystä voisi tapahtua meillä Suomessa. Meitä ei pelasta myöskään oletettu sukupuolten välinen tasa-arvo, pohjoismainen

hyvinvointivaltio eikä demokratia, jos emme aktiivisesti pidä niiden puolia. Myös Suomessa on tahoja, jotka haluavat savustaa sukupuolentutkimuksen, kuten myös muun kriittisen tutkimuksen, ulos yliopistoista tai ainakin valtion rahoituksen piiristä.

Juuri sukupuolentutkimus ja sukupuolentutkijat ovat Suomessakin syytettyjen eturivissä, kun väitetään joidenkin, erityisesti ihmistieteiden, olevan ideologisesti värittyneitä, kykenemättömiä ”neutraaliuteen” ja ”oikeaan” tieteeseen. Jokainen sukupuolentutkimusta opiskellut tietää, että kysymykset tiedon tuottamisen vastuullisuudesta, tieteen laadusta sekä sen itseään korjaavasta luonteesta ovat tieteenalan keskiössä. Tämän sanominen syytettyjen penkiltä ei kuitenkaan ole helppoa. Syyttäjät eivät kuuntele, vaan puhuvat luomastaan olkiukosta.

On myös tärkeää huomata, ettei anti-genderliikehdintä kosketa vain akateemista sukupuolentutkimusta. Sen ohella liikkeen ideologien tähtäin kohdistuu sukupuolten tasa-arvoon ja naisten ruumiilliseen itsemääräämisoikeuteen sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin. Kyse on siis sekä tutkitun tiedon että ihmisoikeuksien jyräämisestä.

Tieteellisillä seuroilla, kuten Suomen Sukupuolentutkimuksen seuralla, on entistäkin tärkeämpi tehtävä akateemisen tutkimuksen puolestapuhujana ja tutkimusperustaisen tiedon julkaisijana.

Tuija Saresma ja Sanna Karkulehto